

DVA ZAPISA

Gledam TV nadaljevalko o Le Corbusieru. Sam v svojem stanovanju okušam vse nasledke njegove revolucije v arhitekturi in urbanizmu. Očitno je verjel, ali natančneje: veroval v odrešujočo moč napredka, kakor ga je pojmoval njegov čas. Tu gre za »osvoboditev« izpod religioznega somraka in v tem imenu je preganjal iz umetnega prostora sence in sleherne temnejše poudarke, ki so v cerkvah premišljeno in z občutkom opominjali človeka na velike skrivnosti, ki ga obdajajo, in še posebej na skrivnost njegove lastne eksistence in vsega stvarstva nasploh. V človekova bivališča je treba spustiti čim več svetlobe, treba jih je čimbolj povezati z zunanjo naravo, t.j. z ozračjem in razkritim materialom, iz katerega so zgrajena. V človekova bivališča pričarati radoživost in samozavest, ki naj izvira iz občutka, da je gospodar prostora in da je narava s tem, kar nudi, samo njegovo sredstvo in orodje njegove volje. Veliki arhitekt se je moral počutiti kot stvarnik, ki ustvarja iz prsti in ji vdihuje dušo, ko to prst pripravlja za človeka s svojimi betonskimi bravurami, ki skoraj ne poznajo težnostnih in oblikovnih omejitev, kakor jih poznata opeka in rezani kamen.

In kot vsi verniki napredka je bil sveto prepričan v svoje poslanstvo osrečevalca. Umetni prostor, silne vertikale in horizontale naj bi vsakega prebivalca teh mogočnih zavetij, tega kolosalnega stroja za bivanje ali, rekel bi, stroja, ki vsak trenutek izdeluje človeško srečo, navdale z zamaknjenjem, ki se bliža občutku zveličanja, sedaj in tukaj, kar na Zemlji. Hvalnica v belem, bi lahko rekli njegovemu humanističnemu navdušenju.

Toda, kdo je še povzročil človeštvu več gorja

kot prav njegovi osrečevalci? V pravem himničnem razpoloženju nekako ne gre motiti humanistične ali antropocentrične ubranosti z navzočnostjo sredstev, ki spominjajo na tragično človekovo nemoč, zmotljivost in minljivost. Nevarnost katastrofalnega požara, izpostavljenost obsežnim okvaram, ki lahko prizadenejo celo množico ljudi, ter ustrezen občutek neobgljene ujetosti v orjaško razsežnost termitnjaka, pa privlačna sila za prometna sredstva, to so samo nekatere nadloge, ki spreminjajo ta posvečeni humanizem v svoje najhujše nasprotje: v dehumanizacijo prostora. Ta stran problema, ki se je zdel ob nastanku Corbusierovih nestvorov zanemarljiv ali takšen, da ni niti najmanj bremenil vesti njih ustvarjalca, se je seveda pokazala v vsej svoji goloti in nerešljivosti šele **post festum**.

Neka druga, prav tako nepredvidljiva in nepreračunljiva posebnost tega ustvarjalca pa se je pokazala prav na tisti strani, ki jo je ta arhitekt, kot prepričan agnostik, najbrž zaničljivo preziral. Nekoč so mu ponudili gradnjo cerkve in on je to ponudbo sprejel. Tisto, kar je naredil, kaže na pravi navdih, kajti težko da bi se katerakoli nova cerkev, zgrajena v zadnjem času, recimo od prve svetovne vojne naprej, lahko merila s to čudovito mojstrovino. Vsekakor je domišljena z veliko večjo notranjo močjo, ali recimo kar, z močnejšo vero in z veliko več pristne, prav nič prenapete posvetitve, kakor jih kažejo njegove »pravoverne« stvaritve.

Medtem nam zelo pobožnjaški arhitekti gradijo namesto cerkva nekakšne gasilske domove. Zakaj tisti, ki so že dorekli svojo vero, je dejansko nimajo več. Pristna inspiracija povsem nepredvidljivo prihaja le od pristnih vernikov, lahko sicer nevernih.

.....

Pri Jungu sem prebral nekaj o tem, kako Indijanci plemena Pueblo religiozno doživljajo Sonce. Vendar se mi zdi njegova razlaga tega doživetja vsaj za moj način razmišljanja nekam preveč optimistična. Po njegovem Indijanec svoj ritual čaščenja Sonca doživlja kot nekakšno lastno udeležbo pri vsakodnevnem vnovičnem vzhajanju tega vira vsega živega. Indijanec domišlja oziroma doživlja svoj ritual kot nekakšno pomoč Soncu, da lahko vzide, popotuje po nebu in spet zaide. Torej ima občutek, da vpliva na svoje božanstvo, deluje nanj in tako sodeluje pri njegovem vsakokratnem vračanju na svet.

Človek, ki ima ta občutek, občutek soudeležbe pri samem dogajanju božanstva, s tem da je v duhu navzoč v njegovi delavnici, je lahko v sebi miren, misli Jung. Iz česa lahko človek črpa več samozavesti in več moralne trdnosti, kakor iz te svoje udeležbe?

Mogoče res, vendar se mi zdi bolj prepričljiva neka druga razlaga. Prej bi namreč razumel, da je veličina tega doživetja v tem, da se Indijanec boji, da Sonce ne bi mogoče več vzšlo, če se ne bi posebej obračal nanj in ga vedno znova klical in mu pomagal na svojo stran sveta. Meni se zdi pretresljiv ta njegov veličastni občutek negotovosti, ki jo sluti v zgradbi sveta, in tisto elementarno čudenje nad vsem, kar je, in tisti občutek hvaležnosti za vse, kar mu je s tem podarjeno.

Narava je zanj ne le nekaj svetega, temveč jo doživlja kot dar in veliko milost, ki mu je vsak trenutek lahko odvzeta. In kot rečeno, pretresljivo je, da se mu zdi, da mora prav tako nekako izprositi Sonce, da se vrne, kakor si izprosi dež, ki namoči travo, da lahko

ozeleni. S tem ko veruje, da lahko pomaga Soncu, s tem ima občutek, da je sam del tega dogajanja, torej del velikega naravnega procesa, del svetosti, ki jo vsebuje narava in ki se najbolj očitno izraža v božanskem pojavu Sonca.

Toda, kaj je za nas Kristus? To vsekakor ni doživetje Narave v vsej njeni materialni vsemogočnosti in energiji, temveč prej doživetje notranje, duhovne Luči, ki se daruje samo človeku. V tej posvetitvi je gotovo vir tistega antropocentrizma, ki je temeljni proizvod evropskega duha, evropskega razodetja. Učlovečenje Boga, to pač ni samo odrešilna milost, temveč je tudi povzdignjenje človeka nad vse ostalo stvarstvo, pravzaprav njegova postavitev v samo središče stvarstva. Vse do Hirošime so se vse dobe v krščanskem svetu nagibale k prepričanju, da je človek nekakšen poslednji smoter narave in cilj vsega njenega presnavljanja. Kristus je šele kot **sin človekov** sin božji. Odrešenik, pred katerim čutimo krivdo prebivanja in ki ga moramo, podobno kakor Indijanec Sonce, znova in znova s svojimi molitvami in zaklinjanji klicati nazaj med nas. Kajti tudi On ima svoje noči, v katerih nam ga prekrije tema in se nam oddalji v tako gluho odmaknjenost, da njegove navzočnosti /milosti/ preprosto ni čutiti več.

Ali ni spricho tega, da je ta krona stvarstva, človeška vrsta torej, sposobna v enem samem trenutku uničiti planet /ko so ljudje bogovom že drugič ukradli ogenj/, odrešenje bolj podobno obljubi kakor dovršitvi - in ali se ne kaže dar milosti bolj kot upanje, in da nam je pravzaprav dana samo **možnost** odrešitve? In da nam je On s svojim trpljenjem in s svojo žrtvijo pokazal pot do nje?